

İKTİSAT EĞİTİMİNDE TEMEL SORUNLAR VE ÖNERİLER

Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK*
Arş.Grv. Şükrü CİCİOĞLU*

GİRİŞ

Üniversitelerde gerek iktisat bölümü öğrencilerinden gerekse diğer bölümlerde okumakta olup da iktisat dersini alan öğrencilerden yükselen sesler ve gelen şikâyetler aynı doğrultudadır: "İktisat dersini sevmiyoruz, çünkü çok zor, çok sıkıcı". Bütün şikâyetlerin aynı yönde olması ve giderek artması bunu önemli bir sorun haline getirmektedir. Bu önemli soruna yönelik bir çözüm bulabilmek için öncelikle "Acaba nerede hata yapıyoruz?" sorusuna cevap vermek gerekmektedir. Eğer öğrencilerin şikâyetlerinin nedenleri doğru saptanabilirse o zaman, bu şikâyetleri giderebilecek doğru çözüm yolları bulunabilir. Amacın sadece şikâyetleri gidermek olmadığı, aynı zamanda iktisat eğitiminde kalitenin ve verimliliğin artırılmasının da hedeflendiği unutulmamalıdır.

İktisat eğitimini eleştirel bir bakış açısıyla ele almaya çalıştığımız bu çalışmada öncelikle iktisat eğitiminin genel bir değerlendirmesi yapılmış, öğrencilerin aldıkları iktisat eğitimine karşı tepkileri ve önerileri üzerinde durulmuş, buna bağlı olarak temel sorunlar ortaya konmuş, nihayet çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

1.GENEL OLARAK İKTİSAT EĞİTİMİ

İktisat biliminin olgunluk düzeyine ulaşması çok eskilere dayanmamaktadır. Her ne kadar Fransa'da ilk ekonomi politik kürsüsünün kurulması 1820'li yıllara rastlasa da o dönemde iktisat henüz hukukun yardımcı disiplini konumundaydı. 1957 yılında hukuk fakülteleri hukuk ve iktisadi bilimler fakültelerine dönüştürülmüştü. Başka ülkelere, örneğin ABD'de iktisat biliminin gelişim süreci benzer evrelerden geçmemişse de diğer disiplinlerden bağımsızlaşması nispeten yeni sayılmaktadır.¹

Avrupa'yı izleyen Osmanlı Devleti'nde de iktisatla ilgili malzemeler 19. yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başlamış, gazete ve mecmualarda yer alan iktisat özlü yazıları Avrupa'da yayınlanan iktisat kitaplarının çevirileri takip etmiştir. Giderek iktisat eğitiminin önemi kavranmış ve ilk olarak Mekteb-i Mülkiye'de iktisat dersleri okutulmaya başlanmıştır. İktisat merkezli dersler zamanla muhtelif okulların müfredatına da girmiştir. İktisat eğitimin yoğun olarak yapıldığı bir müessese olarak 1916 yılında

(*) Sakarya Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü

¹Metin Sarfati, "İktisat Bilimi Üzerine Tartışma", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.5.

Darülfünun Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak İktisadiyat Enstitüsü kurulmuş, bu kurum 1933 yılında İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü adını almış ve Hukuk Fakültesi'ne bağlanmıştır. 1934 Üniversite Reformu'ndan sonra, Almanya'dan kaçan hocalar iktisat eğitiminin pekişmesine katkı sağlamışlar ve onların da etkileriyle 1936 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak İktisat Fakültesi kurulmuş, fakülte 1937 yılında eğitime başlamış ve böylece Türkiye'de iktisat eğitiminin kurumsallaşması resmen temellendirilmiştir. Bugün çok sayıda iktisadi ve idari bilimler fakültesi bünyesinde ve farklı bölümler altında iktisat eğitimi yoğun bir şekilde devam etmektedir.²

İktisat Eğitimi, genel olarak, sınırlı kaynaklarla insan ihtiyaçlarının karşılanmasında bireylerin ve toplumların kararlarını ve bu kararların, nedenlerini, etkilerini ve etkinliğini incelemeye yöneliktir. İktisat bölümü lisans programı; öğrencilere alanlarında sağlam bir teorik altyapı kazandırmayı ve bunu uygulamalı alanlarda ekonometrik ve istatistikî yöntem ve analizlerle desteklemeyi hedeflemektedir. Bu programın temel amacı; öğrencilere gerçek hayattaki ekonomik olaylara ve sorunlara yaklaşımlarında geniş bir perspektif verebilmek ve bu sorunların çözümünde güncel analitik araçları uygulayabilme yetisini kazandırmaktır.

Günümüzde niceliksel yöntemler, iktisadi sorunların incelenmesinde gittikçe önem kazanmakta ve ilgi çekmektedir. Yalnız Batı'da değil, az gelişmiş ülkelerde de niceliksel yöntemlere karşı ilgi artmakta ve bu yöntemlerin iktisadi analiz, araştırma ve planlama sahalarında daha da etkili şekilde uygulanması için çabalar gösterilmektedir. Bu çabaların en önemli nedenleri arasında iktisadi ilişkilerin matematiksel olarak ifade edilebilmesi, çoğunlukla niceliksel yöntemleri kapsamı, bu değişkenlere ait gittikçe daha bol miktarda ve daha kaliteli verilerin toplanması ve bilgisayar alanındaki gelişmelerin yardımıyla iktisadi ilişkilerin matematiksel olarak incelenmeye daha elverişli duruma gelmesi belirtilebilir.³

Bir bankada ya da aracı kurumda ya da kamuda benzer bir görevde, yetiştirilen insanların daha yüksek teknik beceriler kazanmaları arzulandığında genellikle ekonometri ve finans bağlantılı bir alanda eğitime gönderildiklerini görmekteyiz. Bu alanlardaki eğitimi daha önce ciddi bir matematik-istatistik bölümü olan bir programdan çıkmadan başarmak zordur. Bu yüzden iktisat lisans eğitiminde en önemli kısımlar mikro, makro, matematiksel iktisat, ekonometri ve direkt olarak matematik dersleridir.⁴

²Coşkun Çakır, "Türkiye'de İktisat Eğitimi:Tarihsel Bir Perspektif", I. Uluslararası İktisat Eğitimi Konferansı(2004), Bildiri Özeti, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

³Tümay Ertek, "Niceliksel Yöntemler ve İktisat", Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine(1972), Derleyen: Fikret GÜRÜN, ODTÜ Yay.,Ankara, s.121.

⁴Gündüz Fındıkçioğlu, "Kuram Olarak ve Meslek Olarak İktisat", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.29.

Ancak iktisat bölümlerinin ders programları ve derslerin içerikleri incelendiğinde derslerin genel anlamda geleneksel iktisat teorilerinin anlatıldığı; somut koşulların da yarattığı olumsuzluklar nedeniyle güncel teorilere ve analiz yöntemlerine yer verilmediği; öte yandan geleneksel iktisat teorisinin de aktarılırken ülke koşullarına uyarlanmaksızın mukayese yeteneğini geliştirmeyi amaç edinen bir anlayıştan uzak, sadece soyut düşünme yeteneğini geliştirme noktasında anlamlı şekliyle aktarıldığı görülmektedir.⁵

Diğer yandan 50 yıl öncesinde iktisatçıların derslerde anlattığı konularla araştırmaları arasında makul bir ilişki gözlemlenmekteydi. Fakat artık günümüzde iktisatçıların anlattıkları konularla araştırmaları arasındaki paralellik ortadan kalkmıştır. Buna neden olarak iktisat bilimi ile ders kitaplarının farklı bir şekilde gelişmesi gösterilebilir.⁶

2. İKTİSAT EĞİTİMİ PROBLEMATİĞİNİN KAYNAĞI VE TEPKİLER

Eğitim ve öğretimin temel işlevi bir toplumsal kuruluşta, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, o toplumsal kuruluşun yeniden üretimini, başka bir deyişle varlığını sürdürmesini sağlamaktır. Çeşitli bilim dallarında, gerek doğa gerekse toplum bilimlerinde bu temel işlev değişmemektedir. Değişen, biçim ve söylem düzeyinde farklılıklardır. Doğa bilimlerinde eğitim-öğretim daha çok gözleme dayanmaktadır. Toplumsal bilimlerde ise odak noktası insan ve davranışları olduğundan gözlem ancak tarihsel süreç içinde geriye doğru yapılabilir ve belirli varsayımlardan hareketle tutarlı ve bir mantık yürütme sonucu kurulan soyutlama düzeyinde matematiksel modeller yardımıyla varsayımlardan türetilen belirli sonuçlara ulaşılmaya, olgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılır. Bu bağlamda iktisat eğitiminin de temelde üretim biçimine bağlı olarak üretim ilişkilerinin geliştirilerek sürdürülmesini, yeniden üretimini sağlamaya dönük bir işlevi vardır. Örneğin sosyalist ya da kolektif üretim ilişkilerinin egemen olduğu Sovyetler Birliği'nde verilen iktisat eğitimi Marxist İktisat Kuramına dayanmaktadır. Ancak kapitalist sistemin egemen olduğu bir ülkede ise iktisat eğitimi piyasa ekonomisinin kurallarını ve kurumlarını öğretmeye dayanmaktadır.⁷ Nitekim merkezi planlamaya dayalı ekonomilerin S.S.C.B.'nin dağılması ile beraber yerini piyasa ekonomisine bırakması kültür, davranış, gelenek ve değerlerde esaslı değişimler gerektirmiştir. Yaşanan değişimin bir yönü yüksek eğitim sisteminin ve özellikle iktisat eğitiminin dönüşümü olmuştur.⁸ Bu açıdan bakıldığında "Nasıl bir iktisat

⁵Özge İzdeş, "Nasıl Bir İktisat Eğitimi", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.40.

⁶David Colander, "What Economists Teach and What Economists Do", Journal of Economic Education, Summer 2005, Volume:36, p.249

⁷Kaya Ardiç, "Türkiye'de İktisat Öğretimi Nasıl Olmalı?", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.26

⁸Stefka Koeva and Ivona Yakimova, "Transforming Economic Teaching in Bulgaria: A Difficult Transformation", Journal of Economic Education, Winter 1998, Volume:29, p.88.

eğitimi?" sorusuna karşı verilecek cevap bir takım sübjektif değer yargılarını ve sahip olunan dünya görüşünü yansıtacaktır. İdeoloji tarafı hayli ağır basan böyle bir sosyal bilimin eğitim ve öğretimi de böylelikle karmaşık süreçler içerecektir.

Teorik altyapısı itibariyle hayli güçlü ve kimi yazarlar tarafından doğa bilimlerine en yakın sosyal bilim olarak nitelen iktisat bilimi, tarihi gelişim süreci içinde reel iktisadi hayattaki dinamizmden etkilenerek şekillenmiş, bazen de reel iktisadi hayatı kendisi etkilemiştir. Bu gelişim dönemi içinde Newton fiziğinden esinlenerek toplumdaki topluma ve bir zaman diliminden diğerine geçildiğinde değişmeyeceği ifade edilen katı kurallar koyulmuştur. Söz konusu kuralların adeta bir doğma gibi toplumlara empoze edilmesi bir kan uyuşmazlığı sorununa yol açmış ve bu durum karşısında iktisat eğitimi sağlıklı bir şekilde sürdürmek güç bir hal almıştır. Sonuç olarak K. Popper'in "sosyal bilimlerin kraliçesi" dediği iktisat biliminin ve iktisat eğitiminin sosyal bilimlerin diğer alanları ile bağlarının gevşemesi ve neo-klasik öğretinin iktisat eğitimi üzerindeki hegemonyası beraberinde bu eğitim anlayışına karşı eleştiri ve arayışları da getirmiştir.

Çeşitli ülkelerde farklı biçimlerde açığa çıkan bu eleştirilerin en iyi bilineni post-otistik iktisat hareketi olmuştur. 2000 yılında Fransa'nın saygın eğitim kurumlarından olan "Ecole Normale Superieure" öğrencilerinin hazırladığı bir bildiri ile başlamıştır. Otistik kelimesinin psikolojideki anlamı bireyin dış dünya ile bağlarını kopararak içe kapanmasıdır. Öğrencilerin karşı çıkış noktası neo klasik iktisat öğretisi dışında diğer öğretilerin yer almaması; iktisadın hayattan kopuk olmasına karşı çıkış; iktisadın matematiğe indirgenmesine karşı çıkış olarak özetlenebilir. Bu çıkışın Türkiye'de öğrenciler içindeki karşılığı ise ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin öncülük ettiği Bağımsız İktisat Kongresi olmuştur.⁹ İktisat eğitiminin eleştirel bir gözle incelenmesi, kongrede yürütülen tartışmaların üniversitelerde tartışmaya açılması, kongreyi örgütleyen kulüplerdeki çalışmalarının güçlendirilmesi, sonuç deklarasyonunun yayılması, haberleşme ağının güçlendirilmesi... vb. kararlar belki sonuçlar açısından bir ipucu verebilir. Tartışma yürüten öğrenciler tartışmalarda üniversite eğitimi açısından önemli bir noktaya da özellikle dikkat çektiler. Dikkat çekilen nokta, kongrenin; iktisat eğitiminin ezberci, üniversitelerin asosyal yapısına karşı da bir alternatif oluşturmasıydı. Kongre, özünde "nasıl bir eğitim", "nasıl bir gelecek" sorusuna cevap arıyordu. "İktisat eğitimi ne kadar bilimsel ve toplumsal ihtiyaçlara dönük, okul bittiğinde iktisat öğrencileri kendi alanlarında iş bulabilecek mi?" İşte bu iki nokta sadece iktisat eğitimi açısından değil üniversite gençliğinin geneli açısından önemli iki sorun. Ve bu konuların kongre salonundan fakültelere taşınması ve tartışılması belki de cevap açısından belirleyici bir noktada durmaktadır.¹⁰

⁹Varsayalım ki Öğrenciler Bir Kongre Yapıyor, 1 Mart 2006, <http://www.genc-hayat.net/?sayfa=dergi&sayi=3&idyazi=114>, Erişim tarihi,05/05/2006.

¹⁰Bağımsız İktisat Kongresi, 15 Mart 2006, <http://www.genc-hayat.net/?sayfa=dergi&sayi=4&idyazi=177>, Erişim Tarihi:05/05/2006.

Diğer yandan Güney Avustralya Üniversitesi'nin ve "Journal of Economic Education" dergisinin sponsorluğu'nda düzenlenen "What We Teach and How We Teach" adlı konferansta iktisat eğitiminde tarihi perspektif eksikliğinin doldurulması gerektiği, Web tabanlı eğitimin yaygınlaşması ve eğitimde literatürün etkin kullanılması konuları gündeme gelmiştir.¹¹

İktisat eğitimi ile ilgili olarak belirtilen kaygılar ülkemizde öncelikle Prof. Dr. Tuncer Bulutay'ı harekete geçirmiş ve ilk olarak 1965'de Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) dergisinde yazdığı makalesiyle tartışmayı ülkemizde başlatmıştır. 1972'de Fikret Görün'ün derlemesi bunu izlemiş ve Türkiye Ekonomi Kurumunun 1993 ve 2004 yıllarında düzenlediği I. ve II. Ulusal İktisat Eğitimi Sempozyumları bu amaçla düzenlenmiştir. Ayrıca İktisat Fakültesi Cemiyeti Mezunları derneğinin yayını olan İktisat Dergisinin 415. sayısı ve Gazi Üniversitesi'nin 2005'de düzenlediği İktisat İdeolojisi Kongresiyle iktisat eğitiminin tartışılması devam etmiştir.¹²

3. İKTİSAT EĞİTİMİNE ÖĞRENCİLERİN ve AKADEMİSYENLERİN BAKIŞ AÇILARI

"Aldığım iktisat eğitimi uğruna harcadığım dört seneyi unutmak için kaç sene harcamam gerektiğini bilmiyorum." Bu sözlerin dördüncü sınıf bir iktisat eğitimi öğrencisine ait olduğu belirtiliyor.¹³ Aynı endişeleri taşıyan İ.Ü. İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Y. Doç. Dr. Burak Atamtürk İstanbul ve Marmara Üniversitesi iktisat bölümü öğrencilerine şu soruları içeren bir anket düzenlemiştir.

- a. Sizce iktisat eğitiminin işlevi ne olmalıdır?
- b. Türkiye'deki iktisat eğitimi tarif ettiğiniz işleve cevap verebiliyor mu?
- c. Aldığınız iktisat eğitimi gelecek beklentileriniz karşılıyor mu?

Dr. Atamtürk'ün ulaştığı bulgulara göre ilk soruya büyük bir çoğunluk iktisat eğitiminin işlevinin piyasaya birey yetiştirme ve teorik bilgiden çok pratik bilgiler veren bir eğitimin olması gerektiği cevabını vermiştir. İkinci ve üçüncü soruya verilen cevaplar ise Türkiye'de verilen iktisat eğitiminin piyasaya eleman yetiştiremediği ileride hiçbir işlerine yaramayacak teorik bilgilerle donatıldıkları, dolayısıyla gelecekle ilgili beklentilerinin karşılanamadığı yönünde beklentiler içermektedir.

Diğer yandan Benzing, C. ve Christ, P. (1997) yaptıkları bir araştırmada Amerikan Ekonomi Derneği'ne üye olan 500 akademisyene iktisat eğitimi ile ilgili bir anket göndermişlerdir. Bu anketlerden %45'i cevaplanarak geri dönmüştür. Cevap

¹¹David K. Round and Martin Snanahan, "Perspectives on Teaching Economics from Around to Globe", Journal of Economic Education, Summer 2005, Volume:36, p.203.

¹²Serdar Sayan, "Türkiye'de İktisat Öğretimi Nasıl Yapılmalı", Ekonomik Yaklaşım, Yıl:1994. Cilt:5, Sayı:14, Ankara, s.14.

¹³Sarfati, a.g.m, s.7.

gönderen akademisyenlerin %55'i dört yıllık devlet üniversitesinde, %41'i dört yıllık özel üniversitelerde görev yapmaktadır. %4'lük kısım ise iki yıllık okullar olduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Akademisyenlerin %48'i ders verdikleri sınıflarda 40'tan daha fazla öğrenci bulunduğunu ve daha küçük sınıflarda öğrencilerin daha iyi öğreneceğini belirtmiştir.¹⁴

Bununla beraber iktisat bölümü mezunu bir öğrenci şu soruları kendine sormalıdır?¹⁵

- Uygulanabilir düzeyde bir iktisat eğitimi gördüm mü ve bu eğitim büyük üniversitelerde okutulan programlarla örtüşüyor mu?
- Ekonomik sorunlara ilişkin raporlar hazırlayabilir miyim?
- İngilizce biliyor muyum?
- Matematikle aram nasıl?
- Ciddi bir ekonomi dergisinden bir makale okudum mu?

4. İKTİSAT EĞİTİMİNDE TEMEL SORUNLAR

4.1. İktisat ve Etik

Türkiye'de ve dünyada iktisat ders kitapları, neredeyse her işte olduğu gibi, Amerikan kökenli ders kitapları örnek alınarak yazılmaktadır. Bu yeni anlayışın her yerde iktisatçılar arasında yayılmasının başlıca aracı da bu alandaki yüksek eğitimin dayandığı kitaplardır. Hele İngilizce'ye dayalı eğitim artık yerli ders kitabı yazma gereğini de ortadan kaldırdıkça, ABD kaynaklı ders kitapları ana bilgilenme kaynağı oldukça tek kutuplu dünyanın tek boyutlu bilim anlayışı da her yere yayılmış olmaktadır. İnsanı konu eden tıpta dahi Batı tıp bilimi yanında bir Doğu tıp biliminin varlığı kabul edilirken, bu ikinciyse insanı "bir bütün" olarak görürken, onun en temel faaliyetini kapsayan İktisadın tek boyutlu olması mümkün değildir. Kısacası, "iktisat"ın bilimselleştiği varsayılan süreçte tek kutuplu dünyaya refakat eden "bilimsel iktisat", etik değerleri ve insanı atmış, serbest piyasa ekonomisini Tanrılaştırmış, rekabet de bu Tanrının peygamberi olurken bu yeni din sadece zenginlere hizmet eder olmuştur. İnsanı, onun kurumlarını, gelişmişlik düzeyini dışlayıp, "işte tek yolu budur", şeklinde yapılan dayatma başlı başına bir etik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶

Diğer yandan iktisatçıların, kendi topraklarında geniş kitlelerin işsizlik ve yoksulluğa sürüklendiği, gelir bölüşümünün bu kadar bozulduğu, üretici kuruluşların devril-

¹⁴Zuhal Aslan, "Üniversitelerde İktisat Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Değişim Gerekli mi?", <http://www.baskent.edu.tr/~kokdemir/courses/isle541/tools/ornekrapor.doc>, Erişim Tarihi:05/05/2006, s.5.

¹⁵Fındıkçıoğlu, a.g.m, s.29.

¹⁶Gülten Kazgan, "İktisat ve Etik" http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/iktisat_ve_Etik.doc, Erişim Tarihi:05/05/2006 s.7.

diği ortamlara, doruklarda gezinen işsizliğe ses çıkarmaması, bu koşullara "hayır" diyememesi, yine bir etik sorundur.

Burada Türk toplumunun sanayi devrimini çoktan tamamlamış ve günümüz bilgi toplumu aşamasına geçmiş gelişmiş ülkeler düzeyinde olmamasından kaynaklanan bir sorun olduğu ve bu durumun da iktisat eğitiminde aksaklıklara yol açtığı ifade edilmelidir.

4.2. Kuram İle Gerçek Arasındaki Bağlantı Kopukluğu

İktisat öğretiminin en önemli sorunlarından birinin derste öğretilenlerle gerçek hayat arasındaki bağlantı kopukluğu olduğu ifade edilebilir. İktisat eğitiminde öğrenci kendisine sunulan teorik eğitim ile gerçek hayat arasında bağlantı kuramayan pasif izleyici topluluğuna dönüşmektedir. Öğrencilerin, iktisat biliminden beklentilerinin fizik, kimya, biyoloji gibi doğal bilimlerden beklentileri ile farklı olmaması bu nedenlerden bir tanesidir. Bu yanlış özellikle öğrencinin iktisat bilimi ile tanışma dersi olan iktisada giriş derslerinde doğal bilimlerle sosyal bilimler arasındaki ilişkinin fark ve benzerliklerinin ayrıntılı bir şekilde verilemesinin bir sonucudur. Sosyal bilimlerde deney yapmanın görece zorluğundan, değişimin çok hızlı olduğundan, ideolojiden bağımsız olmanın güçlüğünden bahsedilmemektedir. İkinci bir neden, iktisat derslerinde varılan sonuçların genellikle gerçeklerden uzak varsayımlara dayandırılmasıdır. Ulaşılan sonuç ise yegâne gerçekmiş gibi sunulmaktadır. Varsayımların bir anlamda böylesine yoksullaşması sayesinde iktisat diğer sosyal bilimlere göre daha kesin sonuçlar vermiştir. Paradoksal bir şekilde ekonomi, politik iktisat bilimi olmaktan vazgeçip matematiğin bir dalı haline almıştır. Diğer bir neden ise bazı iktisadi kavramların ya da uzun formüllerle elde edilen sonuçların gerçek hayatta ne anlama geldiklerinin açıklanmasına yeterince çaba gösterilmemesidir.¹⁷

İktisat eğitimi bu niteliği ile iktisat kültürüne yeterli düzeyde katkı sağlayamamaktadır. Bunun nedeni yukarıdaki açıklamalara paralel olarak tarihi ve kurumsal olguların programa alınmaması, güncel ekonomik sorunların gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerin ekonomi ağırlıklı problemlerinin işlenmemesidir.¹⁸

4.3. İktisadi Öğretme Şekli

Klasik iktisat eğitiminde, öğretmen sınıfta dersi tüm ayrıntılarıyla anlatmakta ve dersin tüm yükünü tek başına üstlenmektedir. Bu durumda öğrencilerin düzenli olarak çalışması sağlanamamaktadır. Bu yöntem öğrenciler açısından sıkıcı bulunduğu için derse katılımları da az olmaktadır. Öğrencilerin performansını değerlendirmek için kul-

¹⁷Ester Biton Ruben, "İktisat Öğretiminin Sorunları", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.35-36.

¹⁸Sarfati,a.g.m.,s.5.

lanılacak tek ölçüt sınav olduğu için, öğrenciler çalışmayı sınava kadar ertelemektedirler. Sınav öncesinde havada uçuşan onlarca kavramı ezberlemek doğal olarak öğrenciler için bir işkenceye dönüşmekte ve sonuç olarak öğrencilerin başarısı azalmaktadır. Üstelik bu şekilde ezberlenen bilgiler hemen unutulmakta ve dolayısıyla bunların gerçek kullanım amaçları hiçbir zaman tam olarak kavranmamaktadır.¹⁹

4.4. Neo Klasik İktisadın Hâkim Öğreti Olması

Bugünkü iktisat eğitiminin diğer bir önemli sorunu lisans düzeyinde hâkim öğretinin sadece neo klasik iktisat olmasıdır. Üniversitelerin iktisat bölümlerinden mezun olan pek çok öğrenci eğer kendi çabalarıyla öğrenmemişlerse neo klasik iktisattan başka bir iktisadın varlığından haberdar olmamaktadırlar. Bu nedenle alternatifsiz kabul edilen bir kuram özgün arayışları gereksiz kılacak bir düşünce tembelliğine zemin hazırlayacaktır. Neo klasik iktisadın bu kadar hâkim olmasının nedeni konusunda iki farklı anlayış bulunmaktadır: bu görüşlerden biri neo klasik iktisadın teknik yapısının sürekli gelişerek güçlendiğini ve kendisine yöneltilen eleştirileri de dikkate alarak çözümlendiği için hâkimiyetini sürdürdüğüdür. Bir başka görüş ise hakim dokunun kendi anlayış tarzını dikte ettiriyor olmasıdır.²⁰

Neo klasik model içinde kurulan modeller ve yapılan varsayımlar yeterli değil ve gerçekten kopukturlar; ya tam rekabet durumunu öngörmektedirler ya da temsili ajanların varlığından hareket etmektedirler. Bu modelleri gerçekleri açıklayıcı olarak kabul etmek bilimsel bir yaklaşımdan çok bir inanç sorunu haline gelmiştir.

Neo klasik teori matematiksel anlatımı ile cezp edicidir. Çünkü gerekli olan soyutlamayı yoğun bir matematiğe başvurmadan yapabilmek mümkün değildir. Çok boyutlu bir gerçekliğin tahlil edilip kavranmasında matematiksel araçlar önem arz eder. Fakat sosyal gerçekliği tüm boyutları ile kavradığı ileri sürülemez.²¹

Neo-klasik okulun bu özelliği, aynı zamanda, ahlaki kayıtların doğal biçimde iktisatçılar tarafından dışlanmasına götürdü. Siyasal düzlemde SSCB'nin dağılmasıyla çift kutuplu (artı tarafsızları) olan dünya tek kutuplu olmaya (ve İslam dinine bağlı bir kısım devletlerden kaynaklanan muhalefet dolayısıyla da bunlar dışlanmaya) geçerken, İktisat da bütün diğer öğretileri, okulları dışlayıp, ahlaki değerlerden arınmaya, böylece "sanki" doğa bilimiymiş gibi sayılmaya geçti. Diğer bir deyişle, siyasal bakımdan tek kutuplu, ABD merkezli dünya, aynı zamanda tek-merkezli bir iktisat öğretisine ulaştı.²²

¹⁹Aslan, a.g.e. s.6.

²⁰Ruben,a.g.m.,s. 36.

²¹Sarfati:a.g.m., s.9.

²²Kazgan. a.g.e. s.5

Buna bağlı olarak Fransa'da iktisat öğrencilerinin neo klasik iktisat öğretilerine başkaldırısı, başkaldırıya öğretim üyeleri de katılınca, epey ses getirmiştir. Le Monde gazetesi de bu dalgaya geniş bir yer vermiş ve dünyada da bu görüşe karşı genel bir ilgi ortaya çıkmıştır. Fransa'da "otistik bilim" adı verilen neo klasik iktisat öğretilerine karşı girişilen kampanyanın Türkiye bakımından önemi, Fransa'daki amacı da aşmaktadır. Zira Türkiye'deki iktisat öğretilerine yöneltilmesi gereken eleştiri bir yandan iktisat teorisinin içeriğine, diğer yandan da söz konusu "otistik bilim" in gelişmiş ekonomilerde üretilmiş olmasından dolayı gelişmekte olan ekonomilerin sorunlarına çözüm getiriyor olmasındadır.²³

4.5. Matematikle İktisat Arasındaki İlişki²⁴

Fransa'da öğrencilerin başlattığı kampanyada, mevcut iktisat eğitimi üç temel noktadan eleştirilmektedir: Birincisi; egemen iktisat eğitimi gerçek dünyadan tamamen kopuk, hayali bir dünyanın farazi aktörlerini ele alıyor. İkinci nokta; neo klasik iktisat, ekonominin mutlak doğrusu olarak gösteriliyor ve başka yöntemsel yaklaşımlara yaşam alanı tanınmıyor. Üçüncüsü; gerçekte bir araç olması gereken matematiğe bu gerçek dışı dünyaya dayanan iktisat anlayışına bilimsel kılıf olma rolü biçiliyor.²⁵

İktisat bilimi giderek daha fazla matematiksel dili kullanarak, bütün diğer öğretilerde okullarda geliştirilmiş kuramlardan kendisini soyutlayarak ve öğretilerden sadece birinin; liberalizmin kuramlarını doğa kanunu gibi kabul ederek gelişme yolunu seçmiştir. İktisatçılar istatistiksel yöntemleri "İktisat" a uygulamışlar ve "ekonometri" denilen bir teknikle araştırma yöntemlerini iyice bilimleştirmişlerdir. Ne var ki, matematik/istatistik dilleri yine herkesin öğretisel inancını ispatlamak için kullanılmaktadır.²⁶

Esas itibarıyla niceliksel yöntemler öğrenciye iki açıdan fayda sağlamaktadır. Bir yandan iktisadi daha iyi öğrenmesine yardımcı olurken, diğer taraftan öğrendiklerinin ışığı altında iktisat sahasında araştırma olanağı sağlar. Ancak dikkat edilmesi gereken bir konu matematiğin iktisat için sadece bir araç olduğu, amaca dönüşmemesi gereğidir. Burada eleştirilen konu, kurulan modelin gerçeği yansıtmak gibi bir amacı

²³İzzettin Önder, "Otistik İktisat", <http://www.evrenselbasim.com/ek/yazi.asp?id=1253>, Erişim Tarihi:05/05/2006 s.1

²⁴İktisat bilimine matematiği sokmuş insanlardan biri Hollanda doğumlu Amerikalı iktisatçı Yale Üniversitesi profesörlerinden Tjalling Koopmans'dır. Aynı dönemde beraber çalıştıkları Nobel Ödülü sahibi iktisatçı James Tobin'in ağabeyi sayılır. Tobin 1960'larda Başkan John F. Kennedy'nin ekonomi baş danışmanlığını da yapmıştır. Tobin, 1950'lerde verdiği seminerlerin birinde tahtaya bir tüketim fonksiyonu yazar. Koopmans bu denklemin ne anlattığını sorar. Artık klişeleşmiş bir hale gelen tüketim fonksiyonunun ne olduğunu Koopmans'ı memnun edecek bir biçimde Tobin anlatamaz. Koopmans, 'öğrencilere matematik değil, iktisat öğretmek için buradasın, unutma!' diyerek semineri terk eder. KUMCU, Ercan; "İktisat Eğitimi Üzerine Düşünceler 3", Milliyet Gazetesi, 21/08/2005.

²⁵Önder.a.g.e. s.3.

²⁶Kazgan.a.g.e., s.3.

olmadığı için kabul edilen varsayımlardan hareketle problemin sadece bir matematiksel modele indirgenmesidir. Modelin sadece iç mükemmeliyetçiliği ile ilgilenilmektedir. Bu da kullanılan karmaşık yöntemlerle sağlanmaktadır.²⁷

Birçok insan motorun nasıl çalıştığını bilmeden araba kullanmayı öğrenmektedir. Öğrenciler cebir ve geometri temelli sonuçları bilmeden de iktisat bilimini öğrenebilmektedirler. Eğer öğretim üyeleri sonuçları göstermek için grafikleri kullanırken diğer ekonomi derslerinin felsefesini izlerlerse ve bu grafikleri doğru biçimde çizerlerse matematik kullanmadan iktisat bilimini anlatabileceklerdir. Bilgisayar yazılımlarının gelişmesi bunu önceki dönemlerin aksine daha mümkün kılmaktadır.²⁸

4.6. İktisadi Felsefe Eksikliği

Günümüzde iktisat eğitiminin öncelik taşıyan önemli bir sorunu da iktisat felsefesine gereken önemin verilmemesidir. Herhangi bir bilim dalı öğrenilirken önce o bilimin ardında yatan felsefenin öğretilmesi gerekmektedir. O bilim dalının vardığı sonuçları öğrenmeden önce söz konusu bilim dalının geçirdiği düşünsel aşamaların iyice öğrenilmesi gerekir. Üniversitelerin görevi her tekniğin ve her sonucun ardındaki düşünce sisteminin alternatif düşünce sistemleri arasındaki ilişkilerin tarafsız bir şekilde öğrenciye yansıtılmasını sağlamak olmalıdır. Öğrenci eğer işin başında iktisadi düşüncenin gelişme seyrini ve farklı iktisadi düşünce okullarının varlığını, iktisadi felsefenin nasıl oluştuğunu ve farklı okullar arasında nasıl farklılıklar gösterdiğini öğrenirse ileriki sınıflarda okuyacağı iktisat öğretisinin var olan tek öğreti olmadığını kolaylıkla algılayabilecektir.²⁹

SONUÇ ve ÖNERİLER

İçerikle ilgili olarak kuram-gerçek arasındaki bağlantı kopukluğu, neo klasik iktisat öğretisi ile yetinilmesi, iktisadi felsefeye gereken öncelik ve ayrıcalığın verilmemesi ve iktisatla matematik arasındaki sağlıklı ilişki gibi çok önemli sorunların 1970'li yıllardan beri var olduğu ve bu konularda ciddi bir mesafenin alınamadığı görülmektedir. İktisat eğitimini daha verimli ve günün şartlarına uygun ve popüler hale getirmek amacıyla şu öneriler yapılabilir:

1. Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın amaç iktisat derslerini daha zevkli, daha anlaşılır hale getirmek ve öğrencilerin motivasyonunu artırmak olmalıdır. İktisat dersinin (tıpkı diğer dersler gibi) sadece tahtayı ve kürsüyü kullanarak öğretilmeyeceğinden, böyle bir yöntemin öğrenciler

²⁷Sarfati, a.g.m.,s.5.

²⁸John D.Hey, "I Teach Economics not Algebra and Calculus", Journa Of Economic Education, Summer 2005, Volume:36, p.292.

²⁹Ruben,a.g.m., s.37.

tarafından sıkıcı bulunduğu göz önünde bulundurulmalı ve dersin başka araçlarla desteklenmesi ve zenginleştirilmesinin önemi vurgulanmalıdır.³⁰

2. Dersin başında eğitmenin ve öğrencilerin yükümlülükleri açıkça ortaya konulmalı, dönem içinde her iki taraf da neler yapması gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Böylece motivasyonu sağlamak kolaylaşır. Öğrenci açısından önemli olan her şeyin kendisinde başlayıp kendisinde bittiğinin bilincine varmasıdır. Zaman sınırsız değildir, bu yüzden tasarlayarak, planlayarak hareket etmek önemlidir.
3. Bilgisayar destekli eğitim uzun zamandır pek çok alanda kullanılmasına rağmen iktisat eğitiminde yeni yeni kullanılmaya başlanmıştır. Grup çalışması, internet, web siteleri, elektronik tartışma tahtası gibi araçların kullanımının öğrenciler ve eğitmen arasındaki etkileşimi kolaylaştırdığı ifade edilmelidir.
4. Grup çalışmasının öğrencileri daha eleştirel düşünmeye, farklı düşünceleri rahatlıkla ortaya koymaya, kendi yorumlarını oluşturmaya ve daha yaratıcı cevaplar bulma becerisine yönelttiği belirtilmelidir. Bu çerçevede yapılan ödevler, hazırlanan raporlar arşivlenerek daha sonraki çalışmalarda, derslerde kaynak olarak kullanılabilir. Bu arşiv öğrencilere ders çalışma ve sınavlara hazırlanmada fayda sağlayabilir.
5. Elektronik ortam sayesinde eğitmenin yokluğunda da ders devam edebilmektedir ya da benzer şekilde sınıftaki derslere katılamayan bir öğrenci dersi bilgisayardan katılarak takip edebilmektedir. Bu çalışma, öğrencilere ve eğitmene, öğrenmek ve öğretmek için istedikleri yer ve zamanı kullanma şansı sağlar. Ama geleneksel yöntemde katılımcılar aynı anda, aynı yerde olmalıdırlar. Elektronik tartışma ortamının esnekliği katılımın miktarını ve kalitesini artırır.
6. Yapılan çalışmalar, araştırmalar öğrencilerin sadece tahtanın, ders kitabının, kürsünün ve sınıf ortamının kullanıldığı, eğitmenin doğruları bilen tek kişi olarak otorite kurduğu, öğrenciye söz hakkı tanımayan, derse katılma fırsatı vermeyen klasik iktisat eğitim sistemini sıkıcı bulduklarını göstermektedir. Öyleyse, eleştirel düşünme ve sorgulamaya dayanan, öğrenci merkezli bir iktisat eğitimi ile öğrencilerin derse katılımları ve başarı durumlarının klasik iktisat eğitimine kıyasla daha yüksek seviyeye gelmesi beklenmektedir.
7. Matematik, iktisat bilimi açısından, İngilizce, Fransızca veya Almanca gibi bir dildir. Diğer dillerden farklı olarak, iyi iktisat bilmek için iyi matematik bilmenin sayısız yararları vardır. Aynı şekilde, İngilizce de bilmek iktisat bilimini öğrenmek ve iktisat yazını takip etme açısından çok yararlıdır.

³⁰İnternet kullanımından, projelerden, ödevlerden, grup çalışmasından, habersiz sınavlardan yararlanılabilir..

Çünkü artık iktisatta kayda değer söyleyecekleri olanlar çoğunlukla İngilizce söylemektedirler.

Bu lisanlar öğretilmelidir. Ama bu lisanların bir amaç değil, araç olduklarını akıldan çıkarmamak gerekmektedir. Çünkü amaç ve aracı karıştırdığımızda, amaç olan iktisat ikinci planda kalıp araç olan matematik ve İngilizce gibi diller amaç haline gelmektedir.

8. Sosyoloji ve psikoloji gibi disiplinler iktisadın çok önemli tamamlayıcısı durumundadırlar. Özellikle, psikoloji, deneysel iktisadın alt yapı taşlarından biri halindedir. Lisans düzeyinde deneysel iktisat aslında mikro iktisat öğretmek için kolay bulunamayacak malzemelerle doludur. İnter-disipliner bir eğitim öğrencinin birbiriyle ilgili çeşitli konular arasında bağlantı kurması, birbiriyle çelişen tamamen farklı konuları sentez haline getirmesi açısından fayda sağlamaktadır.³¹
9. Lisans düzeyinde staj yapma zorunluluğu getirilmeli ve öğrenciler ekonominin uygulama alanları olan işyerlerinde staj yaparak kendilerine öğretilen bilgiler ile uygulama alanları arasındaki bağları da bizzat yaşayarak gözlemlemelidirler.

³¹Jill L. Caviglia-Harris, "Introducing Undergraduates to Economics in an Interdisciplinary Setting", Journal of Economic Education, Summer 2003, Volume:34, p.195.

KAYNAKLAR

- ARDIÇ, Kaya; "Türkiye'de İktisat Öğretimi Nasıl Olmalı?", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.26-27.
- ASKICI, Murat; "Bir Zamanlar İktisat ve Bazı İktisadi Kavramlar", Panorama Dergisi, Haziran 2004, Sayı:5., İstanbul, s.10-15.
- ASLAN, Zuhar; "Üniversitelerde İktisat Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Değişim Gereklimi?http://www.baskent.edu.tr/~kokdemir/courses/isle541/tools/ornekrapor.doc, Erişim Tarihi:05/05/2006.
- BORATAV, Korkut; "Bilim ve İktisat Bilimi Üzerine Notlar", Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine(1972), Derleyen: Fikret GÜRÜN, ODTÜ Yay., Ankara,s.84-89.
- BULUTAY, Tuncer; "Bilim ve İktisat Üzerine", Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine(1972), Derleyen: Fikret GÜRÜN, ODTÜ Yay., Ankara,s.59-84.
- CAVIGLIA-HARRIS, Jill L., "Introducing Undergraduates to Economics in an Interdisciplinary Setting", Journal of Economic Education, Summer 2003, Volume:34, p.195-205
- COLANDER, David, "What Economists Teach and What Economists Do", Journal of Economic Education, Summer 2005, Volume:36, p.249-262.
- ÇAKIR, Coşkun; "Türkiye'de İktisat Eğitimi: Tarihsel Bir Perspektif", I. Uluslararası İktisat Eğitimi Konferansı(2004),Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- ERTEK, Tümay; "Niceliksel Yöntemler ve İktisat", Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine(1972), Derleyen: Fikret GÜRÜN, ODTÜ Yay.,Ankara, s.121-134.
- FINDIKÇIOĞLU, Gündüz, "Kuram Olarak ve Meslek Olarak İktisat", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.28-34.
- HEY, John D., "I Teach Economics not Algebra and Calculus", Journa Of Economic Education, Summer 2005, Volume:36, p.292-305.
- İZDEŞ, Özge; "Nasıl Bir İktisat Eğitimi", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.40-41.
- KARACAN, Nuri; "Türkiye'de Mikro İktisat ve Makro İktisat Üzerine Bazı Düşünceler ve Öneriler", Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine(1972), Derleyen: Fikret GÜRÜN, ODTÜ Yay.,Ankara, s.96-107.
- KAZGAN, Gülten; "İktisat ve Etik" http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/iktisat_ve_Etik.doc, Erişim Tarihi:05/05/2006.
- KOEVA, Stefka and Ivona Yakimova, "Transforming Economic Teaching in Bulgaria: A Difficult Transformation", Journal of Economic Education, Winter 1998, Volume:29, p.88-93
- KUMCU, Ercan; "İktisat Eğitimi Üzerine Düşünceler 4", Milliyet Gazetesi, 28.08.2005.
- ÖCAL, Tezer; "2000'li Yıllarda İktisat Öğretimi",TEK Ulusal İktisat Eğitimi Sempozyumu(1993), s.107-114.
- ÖNDER, İzzettin; "Otistik İktisat", http://www.evrenselbasim.com/-ek/yazi.asp?id=1253, Erişim Tarihi:05/05/2006.
- ROUND, David K. and Martin Snanahan, "Perspectives on Teaching Economics from Around to Globe", Journal of Economic Education, Summer 2005, Volume:36, p.203-205.
- RUBEN, Ester Biton; "İktisat Öğretiminin Sorunları", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay., İstanbul, s.35-39.
- SARFATI, Metin; "İktisat Bilimi Üzerine Tartışma", İktisat Dergisi(2001), Sayı:415, İFMC Yay, İstanbul, s.5-11.
- SAVAŞ, Vural Fuat; "İktisat Lisansüstü Eğitimi", TEK Ulusal İktisat Eğitimi Sempozyumu(1993), s.155-166.
- SAYAN, Serdar; "Türkiye'de İktisat Öğretimi Nasıl Yapılmalı", Ekonomik Yaklaşım, Yıl:1994. Cilt:5, Sayı:14,Ankara, s.13-25.
- UÇAR, Metin; "İktisat Eğitimi ve Piyasa Ekonomisi", Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:1999, Sayı:155,Cilt 4,s.34-52.
- Bağımsız İktisat Kongresi, 15 Mart 2006,http://www.genc-hayat.net/? sayfa= dergi&sayi=4&idyazi=177, Erişim Tarihi:05.05.2006.
- Varsayalım ki Öğrenciler Bir Kongre Yapıyor, 1 Mart 2006, http://www.genc-hayat.net/?sayfa=dergi&sayi=3&idyazi=114, Erişim tarihi,05.05.2006.